

GLOSARIO

CONCEPTOS BÁSICOS DE SOCIOLINGÜÍSTICA

- **Alternancia de código:** uso de dous idiomas nun mesmo discurso, enunciado ou frase por parte dun mesmo falante.
- **Ámbitos de uso:** as áreas nas que o galego se usa ou debería usarse, como a educación, a administración pública, os medios de comunicación, etc. Relaciónase coas funcións lingüísticas.
- **Axentes de transmisión lingüística:** axentes que transmiten o galego como lingua inicial, a familia, e máis tarde como lingua habitual: a escola, os medios de comunicación, as redes sociais, a cultura, cine, música...
- **Bilingüismo** (individual ou social): o bilingüismo individual é a capacidade que ten unha persoa para empregar dúas linguas. Frecuentemente, o uso dunha das linguas predomina sobre a outra. Adoita distinguirse entre **bilingüismo activo** e **bilingüismo pasivo**. No caso do bilingüismo activo, a persoa comprende e exprésase nas dúas linguas, mentres que no bilingüismo pasivo o individuo comprende as dúas linguas mais só é quen de expresarse nunha delas. O **bilingüismo social** prodúcese nunha sociedade na que empregan dúas linguas diferentes como medio de comunicación, polo que a maioría da súa poboación é bilingüe. O bilingüismo social non adoita ser estable, o que provoca desequilibrios e tensións e por isto se fala de diglosia e conflito lingüístico.
- **Bilingüismo harmónico:** orientación da política lingüística que sostén que non hai conflito lingüístico entre o galego e o castelán nos falantes de Galicia, polo que se considera que non hai que exercer ningunha presión para tomar medidas para protexer o idioma propio.
- **Competencia comunicativa:** capacidade dun individuo para comunicarse nunha lingua.
Existen dous tipos:
 1. Competencias activas: fala e escribe correctamente esa lingua
 2. Competencias pasivas: comprende e le esa lingua.
- **Conflito lingüístico:** é a situación de tensión que se produce entre dúas linguas (habitualmente, unha lingua dominante e outra minorizada) que conviven nun mesmo territorio e que compiten polos ámbitos de uso. Para resolver un conflito lingüístico, obsérvanse dúas saídas:
 - a) a **substitución lingüística:** a lingua minorizada é desprazada pola lingua dominante.
Prodúcese en tres fases:
 - > Implantación dunha lingua foránea nun territorio con lingua propia.
 - > Período diglósico.
 - > Abandono total do uso da lingua propia e completa asimilación da lingua de fóra.
 - b) a **normalización lingüística:** a lingua minorizada recupera o prestixio social e o seu uso en todos os ámbitos sociais.
- **Cooficialidade:** estatus legal que recoñece ao galego como lingua cooficial xunto ao castelán en Galicia.

- **Diglosia:** fenómeno social que se produce nunha comunidade na que existen dúas linguas cunha distribución desigual dos seus usos, co que se empregan en situacións e contextos diferentes. Por regra xeral, unha lingua dominante, lingua A, é a destinada ás funcións de prestixio social (administración, traballo, medios de comunicación, ensino...), mentres que a lingua minorizada, lingua B, queda restrinxida aos usos cotiáns e informais.

As consecuencias da diglosia son:

- > Restrición de usos da lingua B.
- > Aparición e aumento dos prexuízos lingüísticos, que dan lugar ao autoodio ou autoxenreira e quederivan nunha progresiva perda de falantes da lingua B.
- > As interferencias lingüísticas.

- **Estandarización:** creación dunha norma estándar para unha lingua que sirva como referencia para a gramática, a pronuncia e o léxico. O obxectivo é establecer a forma común e aceptada de escribir e falar unha lingua, o que facilita o prestixio da lingua e promove a cohesión dunha comunidade lingüística.

- **Funcións sociais da lingua:** a principal función dunha lingua é a comunicación, mais esta pode concretarse segundo as relacións sociais que establecemos. Destácanse:

a) **A función familiar:** é a función que ten unha lingua como elemento de relación no seo da familia, que éo espazo da primeira socialización. Durante séculos, o galego foi a lingua familiar no noso territorio, perona actualidade a familia pode actuar como elemento desgaleguizador.

b) **A función local:** é a que realiza a lingua nos contactos diarios entre persoas do mesmo contorno (amigas, veciñas, coñecidas). Un cambio de residencia ou de espazo social pode provocar un cambio de lingua. (ex. persoa que merca nun mercado/feira sv. comprar nun centro comercial urbano).

c) **A función laboral:** é a función que ten unha lingua como elemento de relación no mundo do traballo.

d) **A función institucional:** a lingua cumpre esta función cando é empregada para relacionarse con institucións políticas e administrativas.

e) **A función cultural:** é a función que realiza unha lingua cando é usada pola comunidade para comunicarse no mundo das ciencias e da arte.

f) **A función internacional:** é a función que cumpre unha lingua cando é utilizada non só polos seus falantes orixinarios senón tamén por persoas doutros territorios que q aprenderon como segunda lingua.

g) **A función identitaria:** a lingua canaliza o nosos pensamento, e tamén con1gura a nosa identidade como individuos e como membros dunha comunidade.

- **Iniciativas normalizadoras:** calquera acción, pública ou privada, destinada a fomentar o uso do galego.

- **Interferencias lingüísticas:** introdución nunha lingua de elementos ortográficos, fonéticos, morfolóxicos, sintácticos e léxicos procedentes doutra coexistente con ela. Afectan ao idioma socialmente máis débil, no noso caso, o galego. As interferencias máis frecuentes na nosa lingua son os castelanismos. As causas destas interferencias son varias mais as principais son:

a) A situación de contacto e de conflito lingüístico entre o galego e o castelán.

b) A semellanza estrutural entre as dúas linguas.

c) A ausencia histórica dun modelo de galego estándar expandido.

- **Lingua cooficial:** é a lingua que comparte o status de oficial con outra ou outras linguas.

- **Lingua hexemónica ou dominante:** é aquel idioma que, nunha sociedade plurilingüe, goza de recoñecemento oficial e de prestixio social, e que despraza á/s outra/s lingua/s coa/s que convive nas súas funcións sociais (función laboral, institucional...). Adoita ser unha lingua foránea.

- **Lingua maioritaria:** é o idioma que, dentro dunha comunidade lingüística, é falado pola meirande parte da poboación.

- **Lingua materna ou inicial:** é a primeira lingua que aprende unha persoa nos seus primeiros anos de vida, e a que se converte no seu vehículo de comunicación e de pensamento. Adquírea de modo espontáneo e, por regra xeral, faíno no ámbito familiar. É posible ter máis de unha lingua inicial.

- **Lingua minorizada:** é o idioma (xeralmente, autóctono) que, dentro dunha comunidade lingüística, se atopa nunha situación de subordinación respecto doutro idioma socialmente máis valorado. Esta subordinación obsérvase na súa escasa ou nula presenza en diversos ámbitos sociais como a xustiza, o ensino, os medios de comunicación... e na falta de prestixio social. Este concepto é un concepto cualitativo, relativo ás funcións sociais das linguas.

- **Lingua minoritaria:** é o idioma que, dentro dunha comunidade lingüística, é falado por un pequeno número de falantes. Este é un concepto cuantitativo (número de falantes). Non se deben confundir os conceptos "lingua minorizada" e "lingua minoritaria". As linguas minoritarias non teñen que estar minorizadas (o islandés en Islandia), e unha lingua maioritaria pode atoparse minorizada (o caso do galego durante a ditadura franquista). Así mesmo, o status dunha lingua pode mudar segundo o territorio: por exemplo, o francés é a lingua dominante en Francia mais é minorizada no Quebec (provincia francófona do Canadá).

- **Lingua oficial:** é aquela que representa de maneira oficial e legal o estado en que se fala.

- **Neofalantes:** falantes que teñen como lingua familiar o castelán, pero que comezan a falar o galego de maneira case exclusiva en todas as súas interaccións. Normalmente, as súas motivacións son ideolóxicas ou políticas e son considerados un grupo moi activo socialmente. Dado que a lingua é aprendida, soen utilizar o modelo normativo, polo que cometen menos erros no léxico e na morfoloxía que os paleofalantes, pero soen ter peor fonética e sintaxe.

- **Normalización lingüística:** proceso que consiste na recuperación paulatina de usos e funcións sociais dunha lingua que, sendo propia dunha comunidade, foi desprazada por outra foránea e viu

restrinxidos os seus usos, especialmente os máis prestixiosos. O proceso de normalización está constituído por todas as medidas e accións legais, políticas, sociais e lingüísticas que teñen como obxectivo o uso normal dunha lingua minorizada en todos os ámbitos.

- **Normativización ou planificación do corpus:** Proceso de elaboración e fixación dunha norma ortográfica, morfolóxica e léxica para unha lingua.

- **Paleofalantes:** outro modo de referirse aos falantes que tiveron como lingua materna o galego, que o aprenderon e o usaron desde a infancia. É o contrario aos neofalantes. Os paleofalantes galegos soen ter unha mellor fonética e sintaxe do galego que os neofalantes.

- **Plan de normalización:** programa que contén as medidas e accións concretas destinadas a promover o uso do galego.

- **Planificación lingüística:** accións promovidas polas institucións públicas destinadas a solucionar os problemas que se observen nunha lingua nun territorio. A planificación lingüística afecta a que lingua/s van ser utilizadas no ensino, na Administración, e de que maneira se pode intervir na sociedade para protexer o uso dunha lingua. A planificación lingüística é un sinónimo de normalización lingüística.

- **Plurilingüismo:** situación lingüística que caracteriza as comunidades en que existen distintas linguas. Tendo en conta que existen entre 6000 e 7000 linguas no mundo e arredor de 200 estados, conclúese que a meirande parte deles son plurilingües.

- **Política lingüística:** decisións políticas, tomadas polo goberno que ten competencias para iso, que se refiren ao apoio institucional a un idioma para ampliar os seus falantes. En Galicia o goberno actual segue o criterio que xa implementara Fraga Iribarne: o bilingüismo harmónico.

- **Prestixio:** valoración social e cultural que se outorga a unha lingua nunha determinada comunidade lingüística. Refírese á percepción que a xente ten sobre unha lingua en termos de estatus, respecto e consideración.

- **Prexuízos lingüísticos:** xuízos de valor emitidos sobre unha lingua ou sobre os seus falantes co propósito de provocar o seu rexeitamento. Os prexuízos apréndense e transmítense socialmente, a través das familias, das amizades, dos medios de comunicación, da publicidade... O obxectivo dos prexuízos lingüísticos é manter o status social privilexiado da lingua hexemónica sobre a minorizada e, en consecuencia, incrementar o autoconcepto negativo, individual e colectivo.

- **Transmisión xeracional:** aprendizaxe da lingua materna na familia.

- **Variedade estándar:** é a variedade das linguas destinada ás situacións formais, común a todos os falantes. A variedade estándar é a variedade de maior prestixio, a que se erixe como modelo de corrección e mesmo como factor de aceptación e integración social. Porén, cómpre subliñar que non é o único modelo correcto: a variedade correcta é aquela que mellor se adecúa a cada situación comunicativa. Así mesmo, a estandarización dunha lingua non é un proceso pechado, está aberta a continuos cambios; como dixeron James e Lesley Milroy: "As únicas linguas completamente estandarizadas son as linguas mortas".